L-imsejkna, f'telfa ta' biki, rat il-ħolma fiergħa li kienet għexet fiha u li issa sfatilha fix-xejn bħaċ-ċpar quddiem il-qawwa tax-xemx

"*Sancta Virgo Virginum, ora pro ea; Mater Christi....*"

Malli Marija semgħet l-isem ħelu t'Omm Kristu tbissmet tbissima mdejqa u żewġ demgħat xirfu fuq xfar għajnejha, qattru fuq sidirha. Forsi ftakret fit-tbatijiet tagħha....forsi rat lis-Sultana tas-Smewwiet issejħilha biex tilqagħha fi ħdana, biex ittaffilha ftit l-uġigħ ta' qalb u tnissiha kull ma ġrala.

"*Mater divinæ gratiæ, ora pro ea....*"

Wiċċ Marija sar isfar daqs il-lellux u ma' dwar għajnejha sar ikħal daqs is-sema xħin tinżel ix-xemx u jinkesa bid-dlam. In-nifs naqsilha għal kollox u sidirha għalxejn bida jogħla bħal minfaħ biex jaħkem ftit arja u jbiegħed il-ħin waħxi tal-mewt.

Xħin daqqet siegħa lejl u l-qniepel li kienu jibku l-agunija tagħha ngħaqdu ma' l-oħrajn li bkew għal darb'oħra, fil-milja taż-żmien, l-erwieħ ta' dawk li fl-imgħoddi kienu magħna u għaddew, Marija qamet fuq idha l-waħda, talbet maħfra 'l kullħadd, għajtet għajta li nifditli qalbi u ntelqet għal waranijiet, mirbuħa mill-mewt.

"*Regina Martyrum, ora pro ea.....*"

Bħal tarbija bkejt u lfaqt f'dak is-skiet tal-kamra mudlama, bħal iblah qbadt warda ħamranija minn quddiem is-salib, imlejta bews u dmugħ u xħettha fuq qalbha, li tant sofriet.

* * *

Iż-żmien għadda u kullħadd nesa li ftit xhur ilu waħda tfajla mietet għax ħabbet; jiena wkoll, kulltant, mitluf fil-ħolm tal-ħajja, ġie li ħsiebha ħarabli minn moħħi, iżda mita jkolli qalbi sewda, jew mita nara tnejn jinħabbu, niftakar f'dik il-warda ħamranija.....

Ġużè Bonnici

MANNARINU

Kont mitlub, aktar minn darba, bil-kliem u bil-miktub, biex ingħid fehemti dwar il-għilt li nqala' fuq Mannarinu. U jien bqajt sieket, għax deherli li mhux bit-tgħajjir u bl-imħâtri jissaħħaħ jew jinqered l-isem ta' bniedem li, tajjeb jew ħażin, ħadem u bâta għall-ġid ta' Malta, la darba, wara mitt sena ta' sebħ u ta' ġieh li ma bħalu, kien hawn min għoġbu jaqalgħu minn qabru—kif jidher—għal riħ bla xita. Imma, ja ħasra !, hawn fostna dejjem hekk : kull min jiżbogħ wiċċu jaħseb li sâr ħaddied !

Ix-xogħol tad-Dottur Laferla magħmul bil-ħila, bil-għaqal, bil-ħeġġa : u mhux għal kemm iġġarrfu. Jien, minn għalija, jidhirli li Malti ma kellux xi jridha dik il-praspura : imma l-*Istorja* ma tfittexx ħlief is-sewwa, jolqot lil min jolqot—ingħid is-sur Laferla. U, la jaħsibha hekk, la dak ix-xogħol sâr u xxandar, jaħtieġ li min jersaq biex jiflih u jgħarblu jkun qawwi bil-pinna u fl-*Istorja* daqs is-sur Laferla, jekk mhux iżjed, għax hawn, kontra d-dinja, aktar tqil biex tħott jew biex tibni !

Hemm bżonn, mela, li, bla sħanât u bla duħħân fi rjus, jitlaqqgħu flimkien id-*Dokument* li sâb id-Dottur Laferla u dak li ħareġ issa fl-aħħar is-sur Micallef-Goggi. U nies, li jafu u jridu jaħdmu, jiżnuhom ma' xulxin, jaraw sa fejn il-wieħed jista' jtiesef 'l ieħor, jitkixxfu jekk jistgħux ikunu t-tnejn minnhom, għax, milli jidher, id-*Dokument* tas-sur Laferla, s'issa għadu ħadd ma merieh, irrid ingħid għadu ħadd ma qâl li s-sur Laferla qalgħu minn żniedu, imma ntqâl biss li ma jidherx mita nkiteb, taħt liema rassa tal-qalb u taħt liema theddid inkiteb, waqt li l-ieħor—dak tas-sur Micallef-Goggi — qiegħed jingħad li m'hux minnu. Xogħol ta' reqqa kbira; u ma jixraqx imidd għonqu għalih min ma jifilħux fuq dahru. Jien nistqarr, b'qalbi fuq xofftejja, li, kieku kelli nerfgħu, kont nitbażża' minnu.

Id-Dottur Laferla, li min jaf kemm qalleb u fittex qabel ma niseġ il-ktieb tiegħu, dawwar dak id-*Dokument* ta' ħerba kbira b'bosta *dokumenti* oħra li jirfduh tajjeb ; u hekk jaħtieġ jagħmel min, b'*dokument* ieħor, irrid imerihulu.

Jien Malti, għaddejt ħajti nħajjar 'ill-Maltin għall-ġrajjiet ta' missirijietna ; u fuq Mannarinu, kif kien iżommu kull-ħadd, ktibt bosta drabi. Nixtieq, mela, li s-sur Laferla johroġ tellief : imma tellief tas-sew, bi xhidiet li fihom Man-

mfarfar mit-tajnlitwaddab għalih, jarġa' ijm nannu, mtarra . el_bil-kitbiet ta'nies 1i iaf». .Jldher sàS L'mZlSn l l a 1-waħda u min-naħa 14ffi»S hj't mhux bit-tgfiajjir, mhux bit-tfulijiet.. "^*

U 'fuq kollox, ma għandniex inħallu l-barranin i min huma, jinrtah u oejmeum. maferla stess i ... ma tgfiaxxaqx b'li qabzu għahh zewg kitUeba barranin-Ten? joli u Rossi: għax dan izjed jista jħasseb ħażinfihS jagħmillu ġid. L-aktar, inbagħad, mita 1-wieħed u1-ieħor in^iidu b'wiċċi minn quddiem, għalavolja Rossi hu ħabit tiegħi u ġie jżurni fdàri—ma għamlu xejn ħlief tennew dak likien qàl Laferla aħjar minnhom: inqas dqiqa m żiedu mix-xkejjer ta'għerfhom. U Rossi saħħa, għax jafna tajjeb u jafukoll ilsienna: iżda min hu Tencajoli, bies 1-ewwel qàl ħafna ħmerijiet fuqna u issa ndaħal fejn ma jesgħux ? Min tah il-jedd isir imħallef tagħna ? Mhux aħjar kullħadd jarfa' salibu ?....

Kieku makinetx dinil-basla, liqabżu 1-barranin biei jaqtgħu huma min għandu raġun bejn id-Dottur Laferlau dawk h majaħsbuhiex bħalu, jien kont nibqa' sieket.

G. M. A.

ZJIDIET-I. Dan 1-artikolu nkiteb fl-aħħar jum ta'lulju:». l' minn dak in-nhar sal-lum, dehru, min-naba waħda u ,1-oħra, kitbiet fuq Mannarinu li va'lw tft' min jamuhom, nitolbu 1-Qarrejja tagħna Ji la' SSSw r - , Tencajoli, għad li hirlu li n-^^etti bil-malti kollha, u kelma , TV^11 waħda minnhom, bil-malti mftjg igħid 11 ħ tfk Imma Rossi jafbil-malti, u ff' jk danl i f'^.Tencajoli kemm-il kelma tal}*% «-KSf*& Jfekk' ^għad, irid jifli HWgfSS klien> Uiiin t. faeeata) n jfiehem lilTenca/ob II, luffi lsab fil-mija, nkunu nafuhulu W»<U&

|fjħn' il-KittipKajNlnuCl-emona, Ġanni VassalJo ^ h) Tea 4o f9 l"oħrak ollha tal-Malti/ uJ** lHa Uan~min m t^andhom x'jitgħallniu xej" minn għandu!

ID-DNUB MA JORQODX

Wara limiet żewġha, Ketrin ħadet ħsieb irraW N uliedha kienu għadhom malaħqux. Ġiet sena biex ffi? ftit kittien u dehnlha h z-zernegħa likellha mak S fiaġa. Sejħet hlSdejru ħuttab tal-biedja, u staqsitu jekk kellux ll-ħila jiksbilha qabda kittien ta' għamnewwel "D«k tahux kittien ligħandek f dik iċ-ċurniena?" saqsa Sdeiiu "Iva kittien, iżda ma f'għajnix minnu, xtaqt żerriesħa oħra; ta xogħlok titħallas," qaltlu. "Fejn mort b'rasek qaheż Sdejru, huxkittien trid, kittien minn 1-aħjar inġi' blek, għandi għax immur Burmarrad dil-ġimgħa unaf fejn hemm ftit kittien jitkellem. Newilli dikiċ-ċurniena u nġibhielek mimlija bil-kittienlinafjien. B'żewġ skudi tfieq"—"Sudha. oaltlu Ketrin. inħa.lli fideik" Sdpini ħarpċr

narġa' —o ,
il-ħila tagħraf żerriegħa minn oħra.'

Ma għaddewx jumejn u Sdejru ġieb 1-ura ċ-ċurniena hl Ketrin. "Hawn xbint, arakattx rajt żerriegħa bħal dm?"—"Ma fihiex xiduda ?" saqsiet Ketrin. "Ifliha", qal edejru. Ketrin firxet liżar fnofs il-għorfa u Sdejru qabad ic-curniena mill-qranen u ferragħha f'kemm ih ngħid. Maga fieqq feġġet fnofs il-għorma taż-żerriegħa uKetrm refgħet malajr ħatem tad-deheb u qegħditu fsebagħha. Wicoha, m ?mn kull lewn, xoftejha ntebqu ub'gfiajnejħa nedet tieM iSdejru. "X'ġara ?" qal il-ħuttab, "x'sibt?" lbg J t wieċek," qabżet hf "Sibt liintblaruħgfiax gib bkittien 11 fiadt minn għandi. .Ara tgħic^U JiJ-

li. Aqla'l hi" Sdejru

gj'. imma mariedx itihab'mitlufa.
fJferger : "Din waħda, dal-għodu, tas-sew 1" 1 . ta aa ugld fid-dinja, arabiex tħallast wara 1, fi«it 4 ħarmarrad ! uĠieżu Marija Giez, a«J^ UgJ" Jdteu mkella man-nisa." V

|għatbri\marret waraj sal·bieb "" S Unbha. m dtba' bnidejha mgħaqqdin ponn f S U ^ dawk iż-że„aa 9 a "tersaq lejn dal-bieb, qaiuu, 'ewS skudi litlift, jaħasra,"